

ZDZISŁAW KAZANOWSKI

Demograficzne uwarunkowania gotowości młodzieży do integracji szkolnej z rówieśnikami z niepełnosprawnością

Demographic Conditions of Youth Readiness for School Integration of Peers with Disabilities

Doktor habilitowany, UMCS w Lublinie, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Socjopedagogiki Specjalnej, Polska

Streszczenie

Artykuł prezentuje wyniki analizy demograficznych uwarunkowań gotowości młodzieży do integracji szkolnej z rówieśnikami z niepełnosprawnością. W badaniach uczestniczyło 422 uczniów liceum. Wyniki badań ujawniły istotną rolę płci, miejsca zamieszkania oraz wykształcenia ojca w określaniu dojrzałości badanych do uczestnictwa w integracyjnych formach edukacji.

Słowa kluczowe: kształcenie integracyjne, gotowość do integracji szkolnej, integracja rówieśnicza

Abstract

The paper presents the results of a demographic analysis of the conditions of youth readiness for school integration of peers with disabilities. The study involved 422 high school students. The findings revealed the important role of gender, place of residence as well as the father's education in determining the maturity of the subjects to participate in integrative forms of education.

Keywords: integration education, readiness for school integration, peer integration

---

Wstęp

Reakcja na niepełnosprawność ma zawsze wymiar indywidualny. Kształtują ją różnorodne czynniki psychologiczne i społeczne. Dokładne ich rozpoznanie, pozwala na lepsze dostosowanie wsparcia w osiągnięciu celów edukacyjnych. Jeśli celem jest rozwój kształcenia integracyjnego, to naturalnym zjawiskiem powinno być dążenie do kontrolowania różnych elementów tego procesu. Zauważyć wypada, że dysponujemy wynikami badań dotyczących uwarunkowań ogólnych postaw wobec osób z niepełnosprawnością. Na przykład Tervo (2002, za: Sękowski, Niziołek, 2011, s. 344) ustalił w swoich badaniach, iż wśród społeczno-demograficznych uwarunkowań postaw wobec osób z niepełnospraw-

nością znajdują się: „wiek, płeć, narodowość, status materialny, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania oraz doświadczenia i wcześniejszy kontakt z osobą niepełnosprawną”. Na zależność postaw od płci osób pełnosprawnych zwraca uwagę także Schmelkin (1984, za: Kossewska, 2003, s. 2). Natomiast Sękowski (1999) zauważył, iż bardziej pozytywne postawy przejawiają mieszkańcy miast, ale „w miarę zachodzących zmian społeczno-kulturowych – różnice te ulegają stopniowemu zacieraniu” (za: Sękowski, Niziołek, 2011, s. 344). Wiedza ta może być jednak niewystarczająca dla wyjaśnienia szczegółowych problemów towarzyszących rozwijaniu edukacji integracyjnej. Za taki szczególny problem można uznać gotowość młodzieży do integracji szkolnej z uczniami z niepełnosprawnością.

Pojęcie gotowości zdefiniowano tutaj jako „stan należytego przygotowania do czegoś” (*Słownik języka polskiego*, 1978, s. 685). Natomiast według *Słownika pedagogicznego*, „gotowość szkolna (dojrzałość szkolna) to osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju umysłowego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, jaki umożliwia mu udział w życiu szkolnym i opanowanie treści programowych kl. I” (Okoń, 1992, s. 42). Gotowość do integracji szkolnej można byłoby zatem rozumieć jako nabyty stan dojrzałości ucznia do funkcjonowania w integracyjnych formach kształcenia.

Założenia badań

Celem badań było ujawnienie czynników demograficznych, które istotnie różnicują gotowość badanej młodzieży do integracji szkolnej z uczniami z niepełnosprawnością. Problem badań sformułowano w postaci pytania: Które spośród cech demograficznych uwzględnionych w opisie badanej grupy różnicują gotowość uczestników badania do integracji szkolnej z uczniami z niepełnosprawnością? W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankiety. W konstrukcji kwestionariusza ankiety uwzględniono Skalę Gotowości Młodzieży do Integracji Szkolnej z Uczniami z Niepełnosprawnością.

Skala zawiera 38 twierdzeń, a w jej strukturze wewnętrznej wyodrębniono cztery czynniki:

- czynnik 1: gotowość do funkcjonowania we wspólnej przestrzeni środowiska szkolnego z uczniem z niepełnosprawnością,
- czynnik 2: gotowość do tolerancji dla odmienności ucznia z niepełnosprawnością,
- czynnik 3: gotowość do udzielania wsparcia uczniowi z niepełnosprawnością,
- czynnik 4: gotowość do uznania użyteczności zadaniowej ucznia z niepełnosprawnością.

Skala ta przeszła pomyślnie procedury walidacyjne, uzyskując satysfakcjonujące wskaźniki rzetelności dla poszczególnych podskal (α Cronbacha odpowiednio dla skali pierwszej: 0,876; drugiej: 0,789; trzeciej: 0,844 i czwartej: 0,519).

Badania objęły 422 uczniów lubelskich liceów, którzy zostali włączeni do grupy badanej w rezultacie postępowania charakterystycznego dla procedury doboru losowego.

Wyniki badań

W analizie wyników uwzględniono podstawowy zestaw cech demograficznych wykorzystywany do charakterystyki uczestników postępowania badawczego. Znalazły się w nim zarówno cechy osobowe (płeć), jak i opisujące środowisko rodzinne (wykształcenie rodziców) oraz szersze środowisko społeczne, w którym funkcjonuje jednostka (miejsce zamieszkania).

Tabela 1. Gotowość do integracji szkolnej z uczniami z niepełnosprawnością badanych kobiet i mężczyzn

Czynnik	Kobiety		Mężczyźni		Z	p
	M	SD	M	SD		
1	4,34	0,56	3,98	0,70	5,338	0,000
2	3,01	0,55	3,17	0,64	-2,716	0,007
3	3,78	0,59	3,46	0,67	4,883	0,000
4	3,07	0,71	3,13	0,79	-0,376	0,707

Oznaczenia w tabeli: 1 – gotowość do funkcjonowania we wspólnej przestrzeni środowiska szkolnego z uczniem z niepełnosprawnością; 2 – gotowość do tolerancji dla odmienności ucznia z niepełnosprawnością; 3 – gotowość do udzielania wsparcia uczniowi z niepełnosprawnością; 4 – gotowość do uznania użyteczności zadaniowej ucznia z niepełnosprawnością.

Źródło: opracowanie własne.

Pomiędzy badanymi kobietami i mężczyznami odnotowano istotne statystycznie różnice w przypadku „czynnika 1”, „czynnika 2” oraz „czynnika 3”, natomiast nie odnotowano istotnych statystycznie różnic w wynikach „czynnika 4”. W przypadku „czynnika 1” i „czynnika 3” wyższymi wynikami cechowały się kobiety, natomiast w przypadku „czynnika 2” wyższe wyniki odnotowano u mężczyzn. Oznacza to, iż gotowość uznania użyteczności zadaniowej osób z niepełnosprawnością nie różnicuje w sposób istotny statystycznie badanych kobiet i mężczyzn, podczas gdy pozostałe wymiary „gotowości” stały się zmiennymi, które ujawniają odmienne poglądy porównywanych grup. Gotowość do funkcjonowania we wspólnej przestrzeni środowiska szkolnego z uczniem z niepełnosprawnością oraz gotowość do udzielania wsparcia uczniowi z niepełnosprawnością pozytywnie wyróżnia grupę badanych kobiet. Podobnie w przypadku gotowości do tolerancji dla odmienności ucznia z niepełnosprawnością, badane kobiety ujawniają istotnie niższe natężenie negatywnego ustosunkowania w porównaniu z mężczyznami.

Tabela 2. Gotowość do integracji szkolnej z uczniami z niepełnosprawnością badanych różniących się miejscem zamieszkania

Czynnik	Wieś (1)		Małe miasto (2)		Duże miasto (3)		Analiza statystyczna
	M	SD	M	SD	M	SD	
1	4,28	0,56	4,25	0,65	4,11	0,70	H (2, 422) = 4,680; p = 0,096
2	2,96	0,55	3,08	0,63	3,18	0,59	H (2, 422) = 12,450; p = 0,002. Różnice istotne statystycznie między grupami: 1/3
3	3,74	0,56	3,71	0,73	3,58	0,66	H (2, 422) = 5,047; p = 0,080.
4	3,10	0,73	3,28	0,74	2,98	0,72	H (2, 422) = 10,106; p = 0,006. Różnice istotne statystycznie między grupami: 2/3

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku „czynnika 2” (gotowość do tolerancji dla odmienności ucznia z niepełnosprawnością) odnotowano istotne statystycznie różnice ze względu na miejsce zamieszkania (H = 12,450, p = 0,002). W przypadku tej skali wysoki wynik sygnalizuje mniejszą gotowość młodzieży do integracji edukacyjnej. Można więc uznać, że młodzież ze wsi prezentuje bardziej przychylną opinię na temat możliwości wspólnej edukacji z niepełnosprawnymi rówieśnikami w porównaniu z młodzieżą z dużego miasta.

W przypadku „czynnika 4” (gotowość do uznania użyteczności zadaniowej ucznia z niepełnosprawnością) istotna statystycznie różnica dotyczy porównania wyników osób z małego miasta z wynikami osób z dużego miasta. Licealiści z dużego miasta ponownie wyróżnili się w negatywny sposób na tle pozostałych grup osób wyodrębnionych ze względu na miejsce zamieszkania. Uczniowie z małych miast istotnie bardziej są skłonni dostrzegać użyteczność zadaniową rówieśnika z niepełnosprawnością niż uczniowie z dużych miast.

Tabela 3. Gotowość do integracji szkolnej z uczniami z niepełnosprawnością badanych różniących się poziomem wykształcenia matki

Czynnik	Wykształcenie podstawowe lub zawodowe (1)		Wykształcenie średnie (2)		Wykształcenie wyższe (3)		Analiza statystyczna
	M	SD	M	SD	M	SD	
1	4,26	0,57	4,21	0,64	4,19	0,67	H (2, 422) = 0,232; p = 0,890
2	3,09	0,55	2,99	0,61	3,11	0,59	H (2, 422) = 2,989; p = 0,224
3	3,70	0,58	3,70	0,67	3,64	0,65	H (2, 422) = 1,127; p = 0,569
4	3,11	0,69	3,13	0,75	3,05	0,76	H (2, 422) = 1,035; p = 0,596

Źródło: opracowanie własne.

Poziom wykształcenia matki nie stanowił cechy istotnie różnicującej gotowość badanej młodzieży do integracji z niepełnosprawnymi rówieśnikami w żadnym z analizowanych obszarów.

Tabela 4. Gotowość do integracji szkolnej z uczniami z niepełnosprawnością badanych różniących się poziomem wykształcenia ojca

Czynnik	Wykształcenie podstawowe lub zawodowe (1)		Wykształcenie średnie (2)		Wykształcenie wyższe (3)		Analiza statystyczna
	M	SD	M	SD	M	SD	
1	4,26	0,55	4,28	0,58	4,10	0,75	H (2, 422) = 2,561; p = 0,278
2	3,08	0,56	2,98	0,60	3,13	0,61	H (2, 422) = 3,753; p = 0,153
3	3,72	0,60	3,74	0,66	3,56	0,65	H (2, 422) = 7,801; p = 0,020. Różnice istotne statystycznie między grupami: 2/3
4	3,05	0,73	3,16	0,68	3,10	0,79	H (2, 422) = 1,073; p = 0,585

Źródło: opracowanie własne.

Wykształcenie matki okazało się nieistotne ze względu na natężenie badanej gotowości. Natomiast w przypadku ojców różnice istotne statystycznie wystąpiły w wyniku porównania mierzonej gotowości u osób, których ojciec legitymował się wykształceniem średnim z badanymi, których ojcowie legitymowali się wykształceniem wyższym w obszarze „czynnika 3” (gotowość do udzielania wsparcia uczniowi z niepełnosprawnością). Większą gotowość ujawnili uczniowie, których ojcowie mają wykształcenie średnie.

Podsumowanie

Związek między gotowością uczniów do integracji edukacyjnej a wybranymi cechami ich statusu socjodemograficznego nie był dotychczas eksplorowany. W przypadku badania dojrzałości do wspólnego uczenia się w jednej klasie z niepełnosprawnymi rówieśnikami spodziewać się należy występowania różnic między poszczególnymi uczniami. W poszukiwaniu źródeł wyjaśnienia tego zróżnicowania poddano analizie takie cechy jak: płeć, miejsce zamieszkania oraz wykształcenie matki i ojca. Okazało się, że nawet w tak ograniczonym zestawie zmiennych można odkryć takie, które są istotne dla sukcesu ucznia z niepełnosprawnością w rozwijaniu relacji interpersonalnych z pełnosprawnymi kolegami. Wyniki badań potwierdziły szczególne znaczenie płci – zaobserwowano wyższą gotowość kobiet do konstruktywnego włączenia się w proces integracji rówieśniczej. Natomiast miejsce zamieszkania negatywnie wyróżniło uczniów z dużych miast jako mniej tolerancyjnych i niedostrzegających użyteczności zadaniowej ucznia z niepełnosprawnością. O ile wykształcenie matki nie odegrało w przypadku badanej grupy istotnego znaczenia w wyjaśnianiu gotowości do integracji, to analiza wykształcenia ojca sugeruje, że nie należy jednak rezygnować z obserwowania tej zmiennej w przyszłych eksploracjach, bo może ona odgrywać istotną rolę w wyjaśnianiu zaobserwowanych różnic.

Literatura

- Kossewska, J. (2003). Społeczeństwo wobec osób niepełnosprawnych – postawy i ich determinanty. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Psychologica, I*, Folia 14, 1–11.
- Okoń, W. (1992). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: WSiP.
- Sękowski, A., Niziołek, M. (2011). Uwarunkowania postaw wobec osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności. *Przegląd Psychologiczny, 54* (4), 343–361.
- Słownik języka polskiego* (1978). Warszawa: PWN.